

LIBOR MUSIL

KRAJINA JAKO PŘEDMĚT KONFLIKTU A „ZABLOKOVÁNÍ KOMUNIKACE“ JAKO SOCIÁLNÍ INSTITUCE

Cílem tohoto textu je vyvodit z rozboru dílčího konfliktu o řešení dopadů masivního zásahu do krajiny domněnku, že v české společnosti je dobře zavedenou institucí neboli „standardizovaným způsobem řešení problémů“ (Keller, 1992: 56–57)¹ zablokování komunikace mezi reprezentanty odlišných skupinových zájmů jednajícími o společném problému. Jakkoliv provokativní může být vyslovení uvedené hypotézy ve společnosti, jejíž politická a intelektuální elita se po letech života v podmínkách diktatury demonstrativně hlásí k demokracii, konflikt, kterým je zde předmětem zkoumání, ukazuje, že jeho účastníci demonstrují neochotu ke vzájemnému porozumění a spoléhají spíše na „neprůstřelné“ proklamace než na otevřený dialog. Domnívám se, že neochota účastníků sledovaného konfliktu k otevřené komunikaci je produktem historické zkušenosti lidí, kterým se ne-komunikace osvědčila jako účinný prostředek řešení problémů a kterým pokusy o otevřený dialog spíše přinášely problémy.

Uvedená hypotéza je výsledkem reflexe poznatků dvou výzkumů konfliktu o řešení Novomlýnských nádrží, na jejichž počátku jsem o konceptu „zablokované komunikace“ neměl ani tušení. Domněnka o institucionalizaci ne-komunikace se postupně rodila v průběhu rozhovorů s účastníky konfliktu a při zkoumání obsahu uskutečněných rozhovorů. Cílem tohoto textu je zprostředkovat ve zhuštěné podobě proces krystalizace pojmu „zablokovaná komunikace“ čtenářům, kteří se zabývají vývojem krajiny, a lidem, které zajímá vývoj podmínek demokratického diskursu v české společnosti. Za tímto účelem nejprve stručně popíšu předmět konfliktu, to je stav a výhled Novomlýnských nádrží v první

¹ „... Instituce je způsob, jak se co dělá ...Kulturní instituce představují gramatická pravidla jednání. Určují, které způsoby jednání jsou v dané kultuře gramaticky správné a díky tomu pro druhé členy srozumitelné ...Instituce představují ustavené způsoby jednání, standardizované způsoby řešení problémů členů určité kultury nebo společnosti ...“ (Keller, 1992: 56 — 57)

polovině devadesátých let. Dále uvedu relevantní poznatky případové studie postojů a zájmů účastníků vyjednávání o osudu Novomlýnských nádrží z roku 1992 (Musil, 1992) a vybrané výsledky výzkumu procesů utváření mínění místních obyvatel o Novomlýnských nádržích z roku 1994 (Musil, 1994). V závěru explicitně uvedu faktory, které vedly k zablokování komunikace mezi účastníky vyjednávání v roce 1992 a mezi obyvateli obcí zkoumaných v roce 1994 a pokusím se tak zformulovat argumenty, které podporují, nebo naopak zpochybňují domněnku, že ne-komunikování není ad hoc reakcí na vzniklou konfliktní situaci, nýbrž že je zvykově ustáleným, historickou zkušeností ověřeným a pro členy zkoumaných skupin standardním prostředkem řešení problémů.

Předmět konfliktu — osud Novomlýnských nádrží po roce 1990

Na základě rozhodnutí a s politickou podporou tehdejšího mocenského centra a československé vlády byly v průběhu sedmdesátých a osmdesátých let v údolní nivě řeky Dyje, na severní straně Palavských vrchů, přibližně padesát kilometrů jižně od Brna vystavěny tři rozsáhlé vodní nádrže. Vodu do nich přivádí řeky Dyje, Svratka a Jihlava, z nichž zejména Svratka, která výše proti proudu protéká několikasettisícovým Brnem, má vodu relativně nízké kvality. Poměrně mělké nádrže byly vybudovány technologií sypaných hrází, které obepínají více než sedmdesát procent jejich břehů. Aby bylo možné nádrže napustit, bylo třeba vykácet několik desítek hektarů lužního lesa a vystěhovat obyvatele vesnice Mušov. V zatopeném území se nacházely vysoce produktivní luční porosty a několik menších jezer.

Hlavními argumenty podporujícími od počátku výstavbu nádrží byla potřeba omezit důsledky periodicky se opakujících povodní v zemědělsky intenzivně využívané oblasti a potřeba získat vodu pro závlahy půdy v relativně suché oblasti Dolnomoravského úvalu. Za slibný byl také považován rekreační potenciál budoucích nádrží.

Celý projekt byl od šedesátých let terčem kritiky biologů a ekologů, kteří se snažili před zničením uchránit biologicky pestrou oblast záplavové nivy Dyje, upozorňovali na možné důsledky napuštění nádrží pro unikátní ekosystém Palavských vrchů, varovali před nežádoucím vývojem obsahu mělkých velkoplošných nádrží a zdůrazňovali nadregionální funkci k vykácení určeného luhu, který byl součástí biokoridoru propojujícího komplex nivních ekosystémů Moravy s Podunajím.

Na konci roku 1989 a počátkem roku 1990 dostal po léta nedostatečně publikovaný střet mezi zastánci a kritiky nádrží podobu veřejné diskuse. Nejprve z iniciativy části místních obyvatel byl formulován požadavek rozčlenění umělých vodních ploch a jejich přiblížení vzhledu původní lužní krajiny. Díky podpoře ochránců přírody z Brna, z celé republiky i ze zahraničí vznikl radikálnější požadavek na vypuštění největší a nejmladší — třetí nádrže. Argumentem

ochránců přírody v tomto případě byla domnělá možnost spontánní revitalizace luhu na dně pouze rok napuštěné nádrže.

O věc se začala intenzivněji zajímat česká vláda. Prezident, tehdejší ministerstvo životního prostředí, sdělovací prostředky a zpočátku i značná část místní veřejnosti podporovala úpravu nádrží. Zastánci zachování stávající podoby nádrží se ocitli v pro ně nezvyklé defenzivě. Sdělovací prostředky spor poněkud vyhrotily tím, že jej interpretovaly jako konflikt mezi dvěma krajními stanovisky: „Vypustit“ nebo „nevypustit“ nádrže? Viditelná část konfliktu vyvrcholila na jaře 1991 tzv. akci „Špunt“ — střetem ochránců přírody s částí místních obyvatel na hrázi jedné z nádrží. Za poměrně napjaté situace rozhodlo Ministerstvo životního prostředí ČR o vypracování studie, která se měla stát podkladem pro přijetí kvalifikovaného politického rozhodnutí. V průběhu zpracování studie prudce poklesla podpora zastánců revitalizace lužní krajiny místním obyvatelstvem. (V této situaci vznikla, v březnu 1992, první v tomto textu citovaná případová studie.) Na pozadí těchto událostí došlo ke kontaktu mezi projektanty a zastánci nádrží a zpracovateli ministerstvem zadané studie, kteří patřili do tábora zastánců revitalizace lužní krajiny. Výsledkem byla dohoda na minimálním společném kroku — snížení hladiny druhé a třetí nádrže o 85 centimetrů. Tato dohoda pak byla v roce 1993 potvrzena Ministerstvem životního prostředí ČR jako „konečné rozhodnutí“. Jeho realizace na podzim 1993 byla provázena administrativní obstrukcí správce nádrží, která vedla k novému napuštění již snížené hladiny na původní úroveň. V průběhu roku 1994 byla — již bez větší publicity — vedena úřední jednání, v jejichž průběhu došlo převážně k výměně proklamací zastánců odlišných stanovisek. (V této fázi jednání, v červnu 1994, proběhl druhý výzkum, z jehož poznatků vychází tento text.) Jednání byla na podzim roku 1994 ukončena rozhodnutím oblastního odboru Ministerstva životního prostředí o experimentálním snížení hladiny druhé a třetí nádrže o 85 centimetrů na přechodnou dobu za účelem pozorování vývoje obnažených ploch. Toto rozhodnutí se v době práce na textu tohoto článku (únor 1995) zatím přes pokus vodohospodářů (správců nádrží) o obstrukci realizuje.

Zablokování komunikace mezi experty — 1992

Cílem studie z roku 1992 (Musil, 1992) bylo porozumět strategiím jednotlivých účastníků letitého konfliktu a hledat v nich styčné body, které by umožnily navázat dialog a najít kompromisní řešení. Za tímto účelem bylo kontaktováno třicet jedna² „typických mluvčích“ nevládních organizací, zájmových sdružení,

² Pro zájemce uvádím podrobný seznam kontaktovaných organizací a skupin:

- Iniciativa za obnovu lužního biotopu — Brno,
- Iniciativa za obnovu lužní krajiny — místní skupina, Šakvice,
- Nadace za přežití lužní krajiny, Brno,

státní ochrany přírody, vědců, správců vodních a lesních zdrojů, projekčních firem, obecních samospráv, státních úřadů, zemědělských družstev a sportovních klubů, které na regionální úrovni bezprostředně zasáhly do konfliktních jednání. V průběhu polostandardizovaných rozhovorů bylo každému z nich položeno patnáct otevřených otázek.

Dotazovaní, vesměs přímí aktéři konfliktních jednání, obhajovali tři rozdílná stanoviska.

Zastánci revitalizace lužní krajiny (ochránci přírody, ekologové, členové místních iniciativ, zástupci nevládních organizací, myslivci a jeden ze starostů) kladli důraz na obnovu ekologické funkce vysoké zeleně a řešení vycházející ze souladu mezi ekonomickou efektivností a ekologickou stabilitou krajiny. Toto stanovisko bylo podmíněno důrazem na dlouhodobý horizont vývoje a chápáním krajiny jako „společného domova všeho živého“. Zastánci revitalizace byli vesměs identifikováni s „biocentrickou“ profesní kulturou ekologů.

Mezi **zastávce kompromisních řešení** patřili protagonisté specifických profesních kultur, spojujících dílčí specializaci s ekologickou erudicí (hydrobiologové, lesáči, pracovníci státní správy působící na úseku životního prostředí). Díky své „smíšené“ erudici byli schopni porozumět racionalitě zastánců obou extrémnějších stanovisek a byli také dobře obeznámeni s jejich argumentací.

Zastánci dotvoření nádrží (chovatelé ryb a zástupci rybářského svazu, zástupci podniků služeb, starostové některých obcí, vodohospodáři, zástupce klu-

-
- Správa CHKO Pálava, Mikulov,
 - skupina přírodovědců, soustředěných tradičně kolem GÚ ČSAV, Brno,
 - skupina hydrobiologů, zaměřená na sledování hydrobiologických procesů v Novomlýnských nádržích,
 - Jihomoravské státní lesy, Brno,
 - Lesní závod, Židlochovice,
 - Vodohospodářský rozvoj a výstavba, Brno,
 - Povodí Moravy, Brno,
 - Povodí Moravy, pobočka Dolní Věstonice,
 - AQUATIS, Brno,
 - Státní rybářství, Pohořelice,
 - Moravský rybářský svaz, Brno,
 - Moravský rybářský svaz, Pohořelice,
 - Hospodářské zařízení Moravského rybářského svazu, Pohořelice,
 - místní organizace Moravského rybářského svazu působící v okolí Novomlýnských nádrží,
 - myslivecká sdružení působící v okolí nádrží,
 - jachtařský klub, Břeclav,
 - s.p. Rekreace, Břeclav,
 - pojišťovna, Břeclav,
 - Okresní úřad, Břeclav,
 - Obecní úřady (starostové) obcí, v jejichž katastru se nacházejí nádrže,
 - zemědělské družstvo, jehož pozemky sousedí s nádržemi,
 - zemědělské družstvo závislé na závlahovém systému, odvozeném od Novomlýnských nádrží.

V KRAJINA JAKO PŘEDMĚT KONFLIKTU
A „ZABLOKOVÁNÍ KOMUNIKACE“ JAKO SOCIÁLNÍ INSTITUTE

bu vodních sportů) fatalisticky zdůrazňovali nenávratnost způsobených změn, krátkodobou ekonomickou rentabilitu řešení stávající situace a vodo hospodářskou funkci nádrží. Nebyli ochotni připustit snížení retenční kapacity celé soustavy nádrží. Často hovořili o „životním prostředí“, které chápali jako konglomerát vzájemně nepropojených dílčích problémů, a kvalitu krajiny posuzovali podle toho, jak plní funkce požadované člověkem. Byli orientováni na „hydrocentrickou“ kulturu vodo hospodářské profese a pokud měli ekologickou erudici, aplikovali ekologické zákony výhradně na vodní ekosystémy.

Příznakem konfliktních vztahů mezi účastníky vyjednávání byla převaha zastánců extrémních koncepcí „revitalizace“ a „dotvoření“. Protagonisté kompromisních řešení byli ve výrazné menšině. Zastánci všech tří stanovisek shodně konstatovali, že dosavadní komunikace mezi účastníky jednání měla charakter konfrontace. Rysy této komunikace, vylíčené respondenty, shrnuje tabulka číslo 1.

Tabulka číslo 1

Charakteristiky dosavadní komunikace z hlediska zastánců odlišných stanovisek k dalšímu řešení otázky Novomlýnských nádrží

S T A N O V I S K O		
revitalizace	kompromisu	dotvoření
nedostatek vzájemného respektu		emoce místo argumentů
lži, polopravdy oponenta	lži, polopravdy	lži, polopravdy oponenta
nesmířitelné proklamace	nesmířitelné proklamace	nesmířitelné proklamace
moc místo argumentů (méně od 1990)	dříve moc místo argumentů	moc místo argumentů (dřív my, teď oni) jednostrannost médií
laxnost úředníků MŽP	laxnost úředníků MŽP	
potřeba veřejného protestu	potřeba protestu, ale vědět kdy	„o nás bez nás“ „ekofašismus“
málo komunikace v místě		snaha o komunikaci v místě
částečně změna diskuse po 90'	diskuse nezačala	

Pro obě strany konfliktu znamenal změnu rok 1990. Zastánci revitalizace lužní krajiny byli vysvobozeni z tvrdého mocenského tlaku. Ten však byl podle nich vystřídán méně okázalou, nicméně velmi účinnou laxností ministerských úředníků. (Zastánci dokončení nádrží o lhostejnosti úředníků MŽP ČR nehovořili vůbec.) Ochránci přírody se rozhodli čelit laxnosti úředníků veřejným pro-

testem, jehož smysluplnost připouštěli také někteří zastánci kompromisních řešení. Část zastánců dokončení nádrží pohlížela na tuto formu komunikace s pochopením, značné výhrady k ní však měli ti, kdo žili v přímém sousedství nádrží. Pro ně znamenal veřejný protest totéž co „cirkus na hrázi“, jehož účelem je snaha „zelených“ napodobit svévolné rozhodování komunistů o podmínkách života místních lidí bez diskuse s nimi. Odtud v době „akce Špunt“ časté nalepkování „zelených“ jako „ekofašistů“ nebo „ekoteroristů“. Místní starostové se ve snaze čelit takovému vývoji rozhodli založit úředně registrované sdružení reprezentantů obcí, které se v jejich očích mělo stát plnohodnotným účastníkem jednání o rozhodnutí ve věci Novomlýnských nádrží.

Zastánci dokončení nádrží uznávali, že jejich projekty měly v minulosti poněkud hypertrofované mocenské jištění. Na jaře roku 1992 však byli přesvědčeni, že se situace obrátila. Zastánci ravitalizace lužní krajiny si v téže době naopak mysleli, že „betonová lobby“ svou „tvrz“, kterou vybudovala během 70. a 80. let pod Pálavou, uhájí s tichou pomocí vodohospodářů etablovaných na MŽP ČR. Zastánci revitalizace lužní krajiny proto chápali vodohospodáře na MŽP ČR jako „pátou kolonu“ a byli odhodláni proti jejich laxnosti vyrukovat v případě naléhavé potřeby s dalším veřejným protestem.

Díky posílení politické pozice „zelených“ a v důsledku oslabení mocenské ochrany vodohospodářů nabyli někteří zastánci revitalizace lužní krajiny dojem, že se duch společných jednání po roce 1990 poněkud změnil. Zastánci kompromisu však konstatovali, že skutečný věcný dialog do doby konání výzkumu nezačal. Zastánci dokončení nádrží zaujali tichý vyčkávací postoj.

Podle osobní zkušenosti respondentů byla tedy pro interakci mezi zainteresovanými stranami charakteristická nedůvěra zastánců odlišných stanovisek, podezření „protivníka“ ze lži, nerespektování a nepochopení argumentů druhé strany, výměna neústupných proklamací a podezření, že „protivník“ použije namísto argumentů mocenské prostředky. Interakce v čistě formálním smyslu byla udržována, ke komunikaci ve smyslu sdělování nových stanovisek a informací však nedocházelo. Interakce byla ritualizována letitou zkušeností s výměnou nekompromisních proklamací, mocenských tlaků a vzájemného nepochopení. Situace se vyvinula do bodu, který lze metaforicky charakterizovat jako „únavu ze zákopové války“, při které se nestřílí, ani nevyjednává. Komunikace byla zablokována.

Průvodním znakem zablokované komunikace byla stereotypizace „odpůrců“. Obě strany konfliktu si vytvořily stereotyp „odpůrce“ a v řadách zastánců opačného stanoviska si našli osobu, která jej ztělesňovala. Pro zastávce revitalizace lužní krajiny se stal „typickým odpůrcem“ prolhaný technokrat, pro kterého je krajina předmětem libovolné manipulace a který sentimentálně lpí na nedotknutelnosti svého díla. V očích zastánců dokončení nádrží se stal „typickým odpůrcem“ jednostranný fanatik, ekoterorista, který mluví do věcí, kterým nerozumí a používá iracionální argumenty. Uvedené vlastnosti „typických odpůrců“ pak byly generalizovány na všechny zastávce opačného názoru. Svě proklamace za-

stánci obou stanovisek neadresovali jednotlivým reprezentantům druhého tábora, nýbrž stereotypizovanému odpůrci. Generalizace vlastností typického odpůrce na všechny členy vnitřně diferencovaného tábora „protivníka“ vyprovokovala obranné reakce té části obou stran konfliktu, která byla ochotna jednat otevřeněji. Stereotypizace odpůrců (jako důsledek ne-komunikace) touto cestou přispívala k dalšímu zablokování dialogu.

Vzniklá situace byla méně výhodná pro zastánce revitalizace lužní krajiny. V jejich zájmu bylo, aby jednání vedlo k rozhodnutím a změnám situace v oblasti nádrží. Zastánci dotvoření nádrží mohli ze zablokované komunikace pouze vytěžit, neboť v jejich zájmu bylo zachovat stávající stav. Naprostá většina z nich proto vsadila na ne-komunikaci. Navzdory efektivnímu uplatňování této taktiky však aktivní část zastánců revitalizace našla v bariéře mlčení „skulinu“. Část vodohospodářů již na jaře roku 1992 viděla svou budoucnost v soukromě provozované projekční činnosti a chtěla získat image „ekologicky myslících vodohospodářů“. Akceptovala proto myšlenku snížení hladiny dvou nádrží o 85 centimetrů. Zastánci dokončení nádrží zastrašení soustavným tlakem sdělovacích prostředků a nezvykle demokratickou atmosférou, která v té době panovala ve společnosti, se formálně připojili a kompromis, který je dodnes jádrem všech vládních rozhodnutí, byl na světě.

Zablokování komunikace mezi sousedy na vesnici — 1994

Cílem výzkumu, který se uskutečnil v létě roku 1994 (Musil, 1994) bylo porozumět procesům, v jejichž průběhu se utvářelo mínění lidí, kteří žijí v okolí Novomlýnských nádrží, o řešení důsledků jejich výstavby. Ze složité sítě interakcí, které byly předmětem výzkumu³, je v dalším textu věnována pozornost komunikaci mezi občany tří vesnic — Pasohlávek, Dolních Věstonic a Strachotína, které se nacházejí v těsném sousedství Novomlýnských nádrží,⁴ a které se staly objektem zkoumání. V těchto vesnicích existovalo nebo existuje v souvislosti s otázkou nádrží určité napětí. V průběhu rozhovorů s obyvateli vyšlo najevo, že toto napětí je zde stále do jisté míry přítomno, ovlivňuje dění v obci, jeho protagonisté — sousedé však spolu o dané věci příliš nehovoří.

Obyvatelé **Pasohlávek** zpočátku nesli s nelibostí, že napuštění nádrže přivede do obce přistěhovalce z Mušova a skupiny nových návštěvníků a že to povede k narušení relativně uzavřené a do značné míry soběstačné venkovské pospoli-

³ Výzkum byl zaměřen na širokou síť interakcí mezi místními obyvateli, úřady, ochránci přírody, vodohospodáři, sdělovacími prostředky, projekčními a dalšími organizacemi.

⁴ Terénní šetření proběhlo v červnu 1994 ve třech záměrně vybraných obcích — v Pasohlávkách, které leží na břehu první (nejmenší a relativně nejstarší) nádrže, v Dolních Věstonicích, do jejichž katastru zasahuje druhá („prostřední“) nádrž, a ve Strachotíně, jehož občané mají přímý kontakt jak s druhou, tak zejména se třetí (relativně nejmladší) nádrží.

tosti. V osmdesátých letech, po napuštění první nádrže, a zvláště v souvislosti se změnami pravidel hospodářského života po roce 1990 zde začala krystalizovat skupina zastánců strategie využití rekreační kapacity nádrže pro tvorbu pracovních příležitostí. Na konci osmdesátých let zde existovalo jisté napětí mezi tehdejšími představiteli obce, kteří chtěli obec uchránit před vnějšími vlivy, a skupinou, která chtěla obec otevřít podnikání a rekreaci. Druhá skupina se po roce 1990 dostala do čela obce. Zpočátku musela čelit nespokojenosti, protože spontánně se objevující rekreanti působili škody na pozemcích místních občanů, skupovali chleba v místním obchůdku a podobně. Později občané začali kritizovat snahu „oplotit břehy“ a skutečnost, „že se bez placení nemůžou jít koupat nebo na ryby“. Tato kritika byla později jedním z občanů obce artikulována jako spor mezi koncepcí „zastavěného břehu“ a koncepcí regulované výstavby rekreačních zařízení.

Na základě uskutečněných rozhovorů je možné usuzovat, že žádný z uvedených názorových střetů nebyl explicitně artikulován způsobem, který by vedl k vyjednávání zastánců odlišných názorů a ke hledání společně přijatelného řešení. Zastánci menšinového názoru nebo ti, kdo momentálně nemají formální moc, mlčky čekají na svou příležitost. Uplatnění této taktiky není předmětem jejich sebereflexe, protože ji považují za něco spontánního a samozřejmého. Bezděky tedy sahají po zaužívaném způsobu řešení svého problému.

V **Dolních Věstonicích** existuje v souvislosti s otázkou nádrží napětí mezi dvěma skupinami občanů. První z nich představují ženy, které, podněcovány jednou starší a aktivní občankou, v roce 1990 zveřejnily petici za ozelenění. Petice vyjadřovala emocionální vztah části místních občanů k lesnaté krajině, na kterou byli od dětství zvyklí a kterou vybudováním nádrží ztratili. Občané v ní deklarovali svoji ochotu podílet se na zalesňování okolní krajiny. Druhou skupinu tvoří zaměstnanci velké vodohospodářské organizace, která sídlí v Dolních Věstonicích a je správcem nádrží, a jejich rodinní příslušníci. Tato skupina zorganizovala „protipetici“. V roce 1990 tak v obci probíhaly dvě podpisové akce. Respondenti tvrdí, že část sousedů se podepsala dvakrát.

V roce 1994 již nádrže nebyly příliš frekventovaným tématem rozhovorů. Nicméně nadále existuje určitá semknutost zaměstnanců správy nádrží. Ti se scházejí v restauračním zařízení jednoho z místních podnikatelů, který vývoj řešení otázky nádrží sleduje a je velmi dobře informován. Starosta obce, který disponuje značnou neformální autoritou, by rád využil rekreační kapacitu nádrže pro tvorbu pracovních příležitostí. Ostatní občané již trochu pozapomněli.

Dan Ryšavý, autor případové studie Dolních Věstonic, komentuje stav „debaty“ o nádržích v obci následovně: „Každý je přesvědčen, že vyjadřuje postoj ‘všech’ obyvatel vesnice. Jde však více o generalizaci vlastního názoru, než o reálný odhad rozložení sil. Domnívám se, že se zde odráží stav, který by se dal charakterizovat jako ‘ne-komunikace’. Občané, kteří se nesetkávají mezi sebou v polemických debatách, mají za to, že jejich názor je více méně všeobecný,

protože 'jak jinak by tomu mohlo být'. Občané většinou komunikují pouze uvnitř názorových skupin, tj. s těmi, kteří mají stejný názor na věc.“

Ve Strachotíně je téma nádrží stále citlivé. Svůj podíl na tom má řada okolností. Třetí nádrž, se kterou Strachotín bezprostředně sousedí, byla napuštěna relativně nedávno — asi před pěti lety. Obyvatelé Strachotína ztratili napuštěným nádrží řadu pozemků. Starosta obce patří mezi „skalní“ zastánce revitalizace lužní krajiny a má v obci několik spřízněných duší.

Ve Strachotíně existují přinejmenším čtyři názory na řešení otázky nádrží: (a) radikální vypuštění, (b) postupné vypouštění a zalesňování, (c) dílčí úpravy plochy nádrží spočívající zejména ve vybudování ostrovů a (d) ozelenění stávajících břehů. Občané však ve svých výpovědích hovoří pouze o dvou variantách — „vypuštění“ a „zachování“ nádrží. Vůbec například nerozlišují mezi „revitalizací lužní krajiny“ a „vypuštěním“. Tato skutečnost napovídá, že vzrušené debaty minulých let nebyly v pravém smyslu slova diskusemi. Jednotlivé názorové skupiny neznají stanovisko ostatních názorových skupin a vytvořily si stereotypní představy o motivaci a přístupu názorových odpůrců. Jak uvedl jeden z respondentů: „...Lidi odlišných názorů se spolu nebaví...“ Podobně jako v Dolních Věstonicích, existuje ve Strachotíně fenomén generalizace vlastního názoru na mínění všech spoluobčanů:

Dva obyvatelé Strachotína, kteří se dobře znají a denně nebo téměř denně se vidají, mi o určité věci tvrdili pravý opak a oba byli skálopevně přesvědčeni o tom, že mluví pravdu. Jeden z nich, zastánce revitalizace lužní krajiny mi řekl: „...Byla anketa...většina lidí byla pro vypuštění...“ O nedlouho později jsem získal informaci o téže anketě od jednoho ze zastánců zachování nádrží: „...anketa...už byla jednou. Tenkrát se lidi přihlásili k dodělání přehrady...“ Tak rozsáhlá a navíc snadno falzifikovatelná míra generalizace vlastního názoru by nebyla možná, pokud by spolu zastánci různých názorů otevřeně hovořili.

Výrazná je stereotypizace představ o motivech a mravech názorových odpůrců. Zastánci revitalizace lužní krajiny i zastánci dokončení nádrží si vysvětlují postoj svých „protivníků“ existencí licoměrných, pokud možno malicherných, individualistických a především „materialistických“ motivů. Zastánci revitalizace jsou označováni za lakotné lidi, kteří chtějí získat zpět ztracené pozemky, popřípadě za vášnivé myslivce, kteří po napuštění nádrží nemají kam jít na „divočáky“. Postoj zastánců dokončení nádrží je vysvětlován tím, že nechtějí přijít o své zaměstnání. Věcná argumentace názorových odpůrců je vnímána jako „pláštík“, který má zahalit jejich skutečné motivy. Měl jsem vždy možnost hovořit s oběma stranami — s „demystifikátory“ i „demaskovanými“. Mohu zodpovědně prohlásit, že interpretace motivace odpůrců byla ve všech případech zjednodušující a svědčila o neporozumění a naprosté neznalosti postoje názorového odpůrce.

Stereotypizace mravů názorových odpůrců se projevuje tím, že zastánci odlišných názorů se vzájemně označují za dogmatické křiklouny. Podle jednoho ze

zastánců dokončení nádrží: „...ti zelení křičí a jdou s tím dopředu. A člověk to nedělá. Potom to vypadá, že je víc těch, kdo to chce zrušit...“ Popis zastánců dokončení nádrží, jehož autorem je jeden ze zastánců revitalizace lužní krajiny, je nápadně podobný: „...rozumný člověk se nebude s hlupákem hádat. Ti křupani budou rvát, rozumnej uhne...“

Domnívám se, že popsané „zablokování komunikace“ má pro život vesnické komunity nenahraditelnou funkci: Pokud se sousedé nedokážou řešení nějakého problému domluvit, je pro ně výhodnější o věci nemluvit vůbec. Jen tak je možné vedle sebe dál v klidu žít. Jeden z respondentů to vyjádřil lapidárně: „Do konfliktu se nikomu nechce.“ V popsané situaci může být jen těžko zahájen otevřený dialog — všichni mají pocit, že vše, co „ti druzí“ řeknou nebo udělají, vědí předem a že dohoda není možná. Komunikace je tedy spolehlivě zablokována a sociální stabilita obce je spolehlivě chráněna.

Zvykově ustavená instituce nebo ad hoc volená obrana před inovací?

Při výzkumu komunikace mezi subjekty zainteresovanými na řešení stavu krajiny v oblasti Novomlýnských nádrží byl opakovaně zaregistrován stav, pro který se hodí označení „zablokovaná komunikace“. Znaky tohoto stavu, identifikované ve výše popisovaných případech, jsou: (1) Trvající interakce mezi nositeli odlišných názorů na řešení situace, která se má stát předmětem kolektivního rozhodnutí. (2) Neschopnost najít společné kompromisní stanovisko. (3) Vzájemná nedůvěra a podezřívavost, nepochopení pro argumenty druhé strany. (4) Vzájemná neznalost nebo nepochopení osobnosti zástupců druhé strany a její kultury. (5) Stereotypizace představ o motivech a mravech nositelů odlišného názoru, která je důsledkem nedostatku vzájemné komunikace a nedostatku vzájemné informovanosti. (6) Sklon komunikovat spíše se stereotypizovanou představou odpůrce převažující nad snahou porozumět jednotlivým zástupcům odlišného stanoviska. (7) Vzájemná výměna standardních proklamací, jejímž cílem je potvrdit vlastní stanovisko a zpochybnit důvěryhodnost opoziční skupiny generalizací vlastností „typického odpůrce“ na všechny její členy. (8) Přítomnost obranných reakcí členů jedné skupiny na generalizaci vlastností „typického odpůrce“ druhou stranou. Rozdíl mezi generalizovanými vlastnostmi „typického odpůrce“ a sebehodnocením těch, kterým jsou tyto vlastnosti připisovány, jsou reflektovány jako „křivda“. (9) Posílení nedůvěry a neochota k otevřené komunikaci vyvolaná pocitem „křivdy“ komentované v bodě osm. Jak vyplývá z předchozího, dynamika takto zablokované komunikace má v sobě zabudován sebestvrzovací mechanismus: nedůvěra a nedostatek komunikace vedou ke stereotypizaci „odpůrce“, pocit křivdy, způsobený generalizací vlastností typického odpůrce, posiluje nedůvěru a brání další komunikaci.

Ve výše popsaných případech zablokování komunikace sloužilo zájmům jedné dílčí skupiny (*vodohospodářům* umožňovalo zachovávat stav vodního díla,

pospolitosti obce umožňovalo ochraňovat vnitřní stabilitu před případným konfliktem), dlouhodobě však znemožňuje řešení problému, jehož důsledky daleko přesahují zájmy uvedených dílčích skupin. Tato disfunkčnost vůči zájmům širšího společenství, provázející zablokování komunikace, vyvolává otázku jejího původu: „Odkud se zablokovaná komunikace vzala?“ Zodpovězení této otázky by mohlo reprezentantům dlouhodobějších zájmů širšího společenství pomoci při hledání strategie překonávání důsledků neschopnosti účastníků konfliktu nalézt kompromisní řešení.

Zablokovaná komunikace byla identifikována při zkoumání konfliktu mezi tradiční, všem účastníkům srozumitelnou hodnotou krátkodobě hodnoceného ekonomického zisku a netradiční, nově objeňovanou hodnotou ekologické stability krajiny, která má v soudobé české společnosti nejasný status. Ekologové a ochránci přírody považovali za samozřejmý úkol své studie z roku 1992 razantní zpochybnění ekonomické hodnoty vodního díla Nové Mlýny. Jedině tak mohli počítat s tím, že ekologické hodnoty, které jsou podle nich v sázce, budou respektovány veřejností a státními úředníky. Vodohospodáři a jejich spojenci se naproti tomu nijak nesnažili zpochybnovat význam ekologické dimenze řešení nádrží. Bezděky spoléhali na to, že tuto stránku argumentace nebude nikdo, kromě malé skupiny „zelených“, brát vážně. Pro obyvatele vesnic, které byly předmětem výzkumu v roce 1994, bylo prospěšné „zablokovat komunikaci“ o řešení dopadu nádrží na krajinu, buď proto, že dávali přednost krátkodobému zisku a pracovním příležitostem ve službách pro rekreanty, nebo proto, že se chtěli vyhnout konfliktům o hodnotu krajiny, jejíž význam si začali nejasně uvědomovat až v osmdesátých letech v souvislosti se změnami, které přinesla výstavba nádrží. V jejich případě šlo o volbu mezi řešením momentální ekonomické nestability a soudržností obce na jedné straně a konflikty, ke kterým by vedla diskuse o donedávna neuvědomovaných a tudíž „nepodstatných“ hodnotách lužní krajiny, na druhé straně.

Reflexe poměrování tradiční, ze zvyku zdůrazňované hodnoty krátkodobého ekonomického zisku s netradiční, navyklý řád věcí destabilizující hodnotou krajiny, vyvolává otázku: „Používají účastníci konfliktu o Novomlýnské nádrže zablokování komunikace spontánně, jako zvykově ustálený prostředek prosazování dílčích skupinových zájmů, nebo je zablokování komunikace ad hoc vyvinutým řešením, jehož potřeba byla vyvolána snahou zabránit vlivu netradičních ekologických hodnot na zaběhaný řád věcí?“ Jinými slovy: „Je zablokování komunikace tradiční institucí, kterou lidé v české společnosti používají běžně při řešení konfliktů o tradiční i netradiční hodnoty, nebo je obranným mechanismem, který chrání tradiční kulturu před inovacemi, které by plynuly z akceptování nově objeňované hodnoty ekologické stability krajiny?“

Pokud bychom považovali zablokování komunikace za tradiční instituci naší kultury, mohli bychom její užití ve výše popsaném konfliktu interpretovat následovně: Českému národu jako celku ani nositelům dílčích zájmů v jeho rámci

se nikdy neosvědčila snaha řešit své problémy a hájit své zájmy prostřednictvím otevřené komunikace, důvěry v dobré úmysly druhé strany a snahou najít vyjednáváním oboustranně přijatelný kompromis. Lepších výsledků vždy dosahovali spíše ti, kdo byli nedůvěřiví, zatajovali své pravé úmysly a vyčkávali na chybu protihráče, popřípadě spoléhali na svou schopnost získat čas manévrováním na otevřené scéně, obejít protihráče a posléze jej postavit před hotovou věc. Úspěchy této taktiky znemožnily lidem získat pozitivní zkušenost s otevřeným dialogem a vedly k tomu, že vyjednačníci mají v situacích, kdy je dohoda obtížná, spontánní snahu jednání zablokovat a hledat jiné cesty, jak prosadit zájmy, které zastupují. Na tuto tradici navázali vodohospodáři a ekologové, jejichž vyjednávání bylo popsáno výzkumem z roku 1992, kteří nedokázali v zájmu společensky funkčního komplexního řešení překonat vzájemnou apriorní nedůvěru.

Zablokování komunikace má jinou funkci, stětnou-li se zastánci vzájemně těžko slučitelných postojů, kteří jsou členy jedné malé pospolitosti. V těchto malých komunitách existuje zvykově ustálená norma chránit vnitřní stabilitu skupiny před konflikty ukončením komunikace o sporné otázce. Tato norma byla respektována občany vesnic, jejichž interakce byla popsána výzkumem z roku 1994.

Pokud bychom zablokování komunikace považovali za netradiční nástroj obrany před inovací, zněla by interpretace daného konfliktu asi takto: Ve výše popsaných případech došlo ke konfrontaci zástupců majoritní, antropocentrické kultury se zástupci menšinové, biocentrické kultury. Pokud by atmosférou politické revoluce povzbuzení a razantně se prosazující zástupci menšiny prosadili své záměry, znamenalo by to precedens erodující ustálený řád, založený na jednostranné preferenci hodnoty ekonomické expanze a člověku prospívajících funkcí krajiny. V obavě před vznikem takového precedentu a jeho důsledky pro stabilitu ustáleného řádu zástupci majority volili cestu obstrukcí, neústupnosti a polopravd, která postupně vedla k zablokování komunikace, znemožnila dosáhnout kompromis a umožnila zachovat stabilitu tradičního řádu.

Domnívám se, že charakteristiky popsaných případů podporují spíše interpretaci zablokované komunikace jako tradičního, zvykového nástroje řešení konfliktních situací: Primární příčinou vzájemné nedůvěry expertů byl oboustranně přijatý předpoklad, že k rozřešení konfliktu použije druhá strana za zády partnera politické prostředky. Snaha vyhnout se konfliktům v rámci venkovské pospolitosti se zdá být u účastníků výzkumu z roku 1994 zřejmá. Pro potvrzení, respektive falzifikaci této domněnky však schází poznatky o tom, jak lidé u nás řeší konflikty, do kterých nezasahují netradiční ekologické hodnoty. Ověření vyslovené hypotézy tedy přesahuje možnosti tohoto textu.

Domněnku, že zablokovaná komunikace je spíše zvykově ustálenou institucí než situačně volenou strategií opozice proti inovaci, je možno podpořit teoretickými argumenty. Je třeba položit otázku: „Vykazuje zablokovaná komunikace znaky zvykově ustálené instituce?“

V KRAJINA JAKO PŘEDMĚT KONFLIKTU
A „ZABLOKOVÁNÍ KOMUNIKACE“ JAKO SOCIÁLNÍ INSTITUTE

Domnívám se, že znaky zvykově ustálených institucí definuje zde použitelným způsobem Hayek (1994). Hayek rozlišuje mezi „vytvořeným řádem“ („konstrukcí“), která je produktem uvědomělé vůle, a „vyrostlým“, „sebeutvářejícím se“ neboli „spontánním řádem“ (Hayek, 1994: 44). V souvislosti se zkoumáním společenských vazeb označuje Hayek výrazem „spontánní řád“ ty „institute společnosti, které ...jsou ...výsledkem zvyků, obyčejů nebo postupů, které nebyly ani vymyšleny, ani se jich nikdo nedrží záměrně ...“ (Hayek, 1994: 21) Do „spontánního řádu“ současně zahrnuje jednání lidí orientované očekáváními, která plynou z respektu k takovým institucím — pravidlům lidského jednání (Hayek, 1994: 43, 96 — 99, 103). Znaky „pravidel spontánního řádu“ jsou podle Hayeka slučitelnost daného pravidla se zbývající částí systému pravidel nebo hodnot⁵, obecná platnost daného pravidla a jeho aplikovatelnost na neznámý počet budoucích případů⁶, nezávislost platnosti pravidel na konkrétním účelu a jejich schopnost sloužit „jako prostředek pomoci při sledování velké rozmanitosti individuálních účelů“ (Hayek, 1994: 142)⁷ a negativní charakter pravidel, spočívající v tom, že pravidla „spíše zakazují než nařizují jednotlivé druhy jednání, ...aby ochraňovala zjistitelné oblasti, v jejichž rámci má každý jednatel volnost jednání podle své volby ...“ (Hayek, 1994: 166 — 167)⁸. Pravidla, která vykazují uvedené znaky, regulují chování osob nebo organizovaných skupin vůči druhým (Hayek, 1994: 114), „pomáhají lidem vyhnout se těm druhům konfliktů, které podle minulé zkušenosti vznikají při normálním sledování nejrozmanitějších záměrů“ (Hayek, 1994: 154), „působí, aniž by byla explicitně známa tomu, kdo se jimi řídí“⁹ (Hayek, 1994: 49) a jsou dodržována „bez nutnosti příkazů“ (Hayek, 1994: 51).

⁵ Podle Hayeka budou pravidla „platit pouze jako součást systému vzájemně se modifikujících pravidel...“ (Hayek, 1994: 114) a „účelnost každého pravidla bude možné posuzovat ...jen jako součást ...fungujícího systému.“ (Hayek, 1994: 154) „Jakožto test vhodnosti nějakého pravidla bude možnost ...jeho slučitelnosti se zbývající částí přijatého systému pravidel nebo hodnot“ (Hayek, 1994: 158).

⁶ Pravidla musí „být stejná ne-li nutně pro všechny členy, pak alespoň pro celé třídy členů, kteří nejsou jmenovitě označeni“ (Hayek, 1994: 53). Status obecně platných pravidel získaly „ty postupy, s nimiž každý počítá, že budou dodržovány, které se staly podmínkou úspěchu většiny činností“ (Hayek, 1994:96) a jsou aplikovatelné na neznámý a neurčitý počet osob a budoucích případů“ na neznámý počet budoucích případů „ (Hayek, 1994: 53, 166).

⁷ Pravidla spontánního řádu jsou „na účelu nezávislá“ (Hayek, 1994: 53), to znamená, že nejsou definována tak, aby sloužila konkrétnímu účelu, to je „anticipaci jednotlivé, předvídatelné události“, nýbrž, aby sloužila „bezpočtu různých účelů, které jako celek nejsou nikomu známé“ (Hayek, 1994: 107). Jako taková jsou „pouze podmínkou úspěšného sledování většiny účelů“ (Hayek, 1994: 107) a nesměřují „k dosažení známých jednotlivých výsledků, nýbrž ...jako prostředek pomoci při sledování velké rozmanitosti individuálních účelů“ (Hayek, 1994: 142).

⁸ Základem pravidel jsou „zákazy, vymezující hranice chráněné oblasti každé osoby (nebo organizované skupiny osob)“ (Hayek, 1994: 114).

⁹ Existují „jen jako ‘znalost jak’ jednat a nikoli jako ‘znalost, že’ by pravidla mohla být vyjádřena takovými a takovými slovy“ (Hayek, 1994: 77).

Vyazuje výše popsané „zablokování komunikace“ uvedené znaky „pravidel spontánního řádu“?

V obou výše uvedených případech sloužilo zablokování komunikace zájmům dílčích skupin, jejichž preference blokovala řešení problému relevantního z hlediska zájmů širšího společenství. Považuji za málo pravděpodobné, že by účastníci konfliktu o Novomlýnské nádrže vědomě opomjeli nebo lhostejně odmítali obecné zájmy, přesahující dílčí zájmy jejich skupin. Spíše se domnívám, že bezděky postupovali podle hluboce zakořeněné představy, že uspokojení zájmů celku je dosažitelné uspokojením zájmů jeho dílčích částí. Z hlediska této představy, která — jak se domnívám — tvoří jeden z pilířů kultury průmyslové či „moderní“ společnosti, může být zablokování komunikace v zájmu dílčí skupiny bezděčně vnímáno jako krok posilující sociální stabilitu a podporující řešení obecných zájmů. Z tohoto hlediska je zablokování komunikace slučitelné s řádem průmyslové společnosti orientované na maximalizaci výkonnosti zvyšováním účinnosti aktivit specializovaných skupin, sledujících své dílčí zájmy. Není důvodu, proč by ve společnosti, jejíž členové sdílí představu, že uspokojení zájmů celku je dosažitelné uspokojením individuálně sledovaných zájmů dílčích skupin, nemohly obdobně jako účastníci výše popisovaného konfliktu postupovat četné další osoby a organizované skupiny. Zjišťování míry, v níž takto skutečně postupují, by se mělo stát předmětem dalšího zkoumání. Nejde však pouze o to, zda lidé a skupiny lidí používají pro dosahování svých zájmů zablokování komunikace se zastánci opozičních zájmů. Status obecně uznávaného pravidla by zablokování komunikace mělo tehdy, pokud by většina členů společnosti očekávala, že libovolní zastánci odlišných zájmů, se kterými je možné se kdykoli v budoucnu setkat při řešení libovolného problému, budou postupovat obdobně a že otevření se komunikaci by tudíž v naprosté většině případů vedlo k neúspěchu a ztrátě možnosti uspokojit vlastní zájmy. Toto očekávání bylo přítomno v představách účastníků zkoumaného konfliktu a domnívám se, že empirický výzkum by potvrdil přítomnost takového očekávání u podstatné části populace české republiky. Pokud by se tato domněnka potvrdila, je velmi pravděpodobné, že by zablokování komunikace bylo užíváno jako nástroj řešení velmi rozmanitých individuálních a skupinových účelů. Pravidlo, spočívající v představě, že v jakémkoliv jednání se zastánci odlišných zájmů je nutno očekávat úskočnost a snahu zneužít znalost otevřeně sdělovaných záměrů pro oslabení pozice protivníka a že tudíž snaha o otevřenou komunikaci by v jakémkoliv jednání se zastánci odlišných zájmů vedla k neúspěchu, má negativní charakter. Neurčuje, jak je třeba postupovat, pouze nabádá ke zdrženlivosti při sdělování vlastních postojů, záměrů, přání, popřípadě nabádá k neochotě přijímat kompromisní návrhy a ustupovat z vlastní pozice. Dané pravidlo nic neříká o tom, jak je třeba prostor vytvořený takovou zdrženlivostí využít.

Toto pravidlo reguluje chování vůči takovým „druhým osobám nebo organizovaným skupinám“, které zastávají odlišné názory na určitý problém, jehož řešení je v zájmu zastánců všech odlišných nebo protichůdných názorů. Funkcí

této regulace je zabránění konfliktům, které by mohly narušit stávající řád: V případě výše popsaných venkovských pospolitostí sloužilo zablokování komunikace k potlačení latentního konfliktu mezi spoluobčany, kteří jsou na sobě závislí. Ve výzkumu z roku 1992 byla popsána situace, ve které zablokování komunikace na jedné straně konflikt prohlubovalo tím, že vedlo k téměř totálnímu maření záměrů ekologů a ochránců přírody. Na druhé straně však chránilo širší regionální a potažmo republikové společenství před latentními konflikty, které by nastaly, pokud by zastánci zachování nádrží ustoupili ze svých pozic a otevřeli tak prostor pro modifikaci prostoru nádrží v zájmu posílení ekologické stability krajiny v rozsáhlém regionu. Precedens, který by se takto vytvořil, by vnesl napětí do řady dalších jednání o podobných projektech, způsobil by zmatek ve výkladu řady dosud jednoznačně chápaných právních a morálních norem atd.

V obou uvedených případech definovali účastníci jako skutečně „racionální“ postup řešení daného problému kompromis a dohodu. Současně však označili „druhou stranu“ za neracionální a tudíž neschopnou dohody. Nikdo neshledával překážku dohody v sobě samém. To pravděpodobně znamená, že si jednotliví účastníci konfliktu neuvědomují, jak postupují a jaké důsledky má jejich chování. Jinak řečeno, zablokování komunikace uplatňují bezděčně a těžko by dokázali logiku svého postupu explicitně artikulovat. Je zřejmé, že je k takovému bezděčnému chování nikdo nemusel a ani nemohl pobízet. Domnívám se, že zablokování komunikace v podobě, ve které bylo výše popsáno v souvislosti s konfliktem o řešení otázky Novomlýnských nádrží, vykazuje řadu znaků „pravidel spontánního řádu“, které Hayek explicitně definoval jako zvykově ustálené instituce (Hayek, 1994: 21). Tam, kde jsou Hayekem popsané znaky takových institucí definovány jejich vztahem ke kultuře širšího společenství (například v otázce slučitelnosti s platným řádem nebo otázce obecné aplikovatelnosti), je možné přítomnost daných znaků zvykově ustálených institucí doložit alespoň hypoteticky. To je možné chápat jako argument podporující domněnku, že zablokování komunikace není ad hoc volenou obranou proti ekologicky orientované inovaci, nýbrž že je zvykově ustálenou institucí, jejíž užití je možné předpokládat při řešení mnoha dalších střetů konfliktních zájmů.

POUŽITÁ LITERATURA

- HAYEK, F.A.: Právo, zákonodárství a svoboda. Nový výklad liberálních principů spravedlnosti a politické ekonomie. Academia, Praha 1994.
- KELLER, J.: Úvod do sociologie. SLON, Praha 1992.
- MUSIL, L.: Možnosti a meze konsensu o otázce Novomlýnských nádrží. (Případová studie konfliktu.) EGE BUZEK — ČÚOP, Brno — Dražovice 1992.
- MUSIL, L., RYŠAVÝ, D.: Utváření veřejného mínění o Novomlýnských nádržích. (Souhrnná zpráva z výzkumu.) Veronica, Dražovice 1994.

THE LANDSCAPE RELATED CONFLICT AND “THWARTED COMMUNICATION” AS SOCIAL INSTITUTION

Interaction between two conflicting interest groups (“anthropocentrists” and “environmentalists”) is described by the term “thwarted communication”. Characteristics of “thwarted communication” identified by two case studies of landscape related conflicts are following: formal taking part of conflicting interest groups in public and expert discussions, their unwillingness to exchange ideas and information, and mutual labeling instead of trying to find compromise. Following question is put by the text: “Is ‘thwarted communication’ established ad hoc because of people are not able to find compromise about historically new a conflicting environmental values or is ‘thwarted communication’ usual, standard way of dealing with any conflicting interests in the Czech society?”